

Парпан У. М.,

к. ю. н., доцент

кафедри адміністративного

та інформаційного права

Навчально-наукового інституту

права та психології

Національного університету

«Львівська політехніка»

(м. Львів, Україна)

УДК 340.1

ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Визначено, що нагальна потреба у модернізаційних зрушеннях у вищій школі вимагає концептуального вдосконалення системи освіти і професійної підготовки фахівців у таких напрямках: 1) формування ставлення до людини як мети соціального прогресу, а не засобу; 2) орієнтація на активізацію людського капіталу у вищій освіті і професійній підготовці, що базується на концепції гармонійного розвитку людини; 3) реформування системи вищої освіти і професійної підготовки є стратегічними для забезпечення якості фахівців; 4) продукування в процесі підготовки спеціаліста глибокої професійної компетентності і соціальної відповідальності при вирішенні завдань науково-технічного прогресу, соціального і культурного розвитку.

Ключові слова: вищої освіти, модернізація вищої освіти, європейський освітній простір, реформування системи вищої освіти, інтеграція, інформаційне суспільство, освітня галузь.

Uliana Parpan. Guiding Principles of Development of Modern Higher Education of Ukraine in the Context of Euro Integration. – Article.

It is determined that the urgent need for modernization shifts in the high school requires a conceptual improvement of the system of education and professional training of specialists in the following areas: 1) the formation of the attitude towards the person as a goal of social progress, and not a means; 2) an orientation towards the activation of human capital in higher education and vocational training based on the concept of harmonious human development; 3) reforms of the system of higher education

and vocational training are strategic for ensuring the quality of specialists; 4) production in the process of training a specialist in deep professional competence and social responsibility in solving problems of scientific and technological progress, social and cultural development.

Keywords: higher education, modernization of higher education, European educational space, reforming the system of higher education, integration, information society, educational branch.

Парпан У. М. Ведущие принципы развития современной высшего образования Украины в контексте евроинтеграции. – Статья.

Определено, что настоятельная потребность в модернизационных сдвигах в высшей школе требует концептуального совершенствования системы образования и профессиональной подготовки специалистов по следующим направлениям: 1) формирование отношения к человеку как цели социального прогресса, а не средства; 2) ориентация на активизацию человеческого капитала в высшем образовании и профессиональной подготовке, основанный на концепции гармоничного развития человека; 3) реформирование системы высшего образования и профессиональной подготовки являются стратегическими для обеспечения качества специалистов; 4) выработки в процессе подготовки специалиста глубокой профессиональной компетентности и социальной ответственности при решении задач научно-технического прогресса, социального и культурного развития.

Ключевые слова: высшее образование, модернизация высшего образования, европейское образовательное пространство, реформирование системы высшего образования, интеграция, информационное общество, образовательная отрасль.

Одним із основних напрямків вищої освіти є модернізація вищої освіти в Україні. Проблеми вищої освіти, зумовлені новими цивілізаційними викликами до людини, входженням України до європейського освітнього простору, органічно взаємопов'язані, оскільки йдеться про досягнення єдиної мети – підвищення якості національної освіти та забезпечення підготовки людини до життя у XXI столітті [1, с. 105].

Модернізація вищої освіти України вимагає змін у системі законодавчого і нормативно-правового регулювання вищої освіти з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації, які сприятимуть розвитку національних культурних цінностей, демократії і гуманізму як основних чинників функціонування громадянського суспільства [2].

Вивчення розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції є доволі актуальним для дослідників. Йому присвячували свої наукові розробки В. Кремень, Н. Сидорчук, Є. Сірий,

О. Поступна, Л. Овсянкіна, Ю. Грищук, В. Рябченко, О. Чвирова, Н. Восвутко, В. Шинкарук. Ці автори, разом з аналізом політичного, соціально-економічного і культурного розвитку, характеризують державну освітню політику, розкриваючи найважливіші проблеми освітньої галузі та визначаючи основні напрями розвитку вищої школи.

Мета статті – окреслити провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції.

Загальна ідеологія модернізації вищої освіти має бути спрямована на підвищення її ефективності і конкурентоздатності, її сутність полягає в «... збереженні минулого, його очищенні від деформацій і оновленні у відповідності зі світовим досвідом» [3, с. 372].

Модернізація освіти може розглядатися як зміни, що підтримують і забезпечують динамічний розвиток освіти відповідно до цілей реформ, як створення та реалізація моделей випереджувального розвитку освіти адекватних до потреб суспільства, визначення напрямів «прориву» і зосередження зусиль на досягненні поставленої освітніми реформами мети. Процес модернізації освіти можливий лише після реформування її основ відповідно до вимог часу [4, с. 36].

Основна колізія української системи освіти полягає на сьогодні у відірваності освітньої галузі від потреб країни. Саме на вирішення цієї проблеми повинна бути спрямована модернізація української освіти. Можна виділити три причини реформування освіти. Першу причину реформування освіти можна вважати загальною або глобальною, оскільки освіта в усіх без винятку країнах пов'язана з цивілізаційними змінами. Цивілізаційні зміни породжуються еволюційним розвитком людства, оскільки розширення і поглиблення людського інтелекту в певні історичні періоди призводить до таких винаходів людського розуму, які кардинально змінюють світ і наше уявлення про нього. Саме у такій точці біфуркації, внаслідок інноваційних змін у суспільному розвитку, відбувається міжцивілізаційний зсув, що стає причиною, зокрема, транснаціональних змін і, як наслідок, – реформування й модернізації сфери освіти як найбільш масового соціального інституту формування й розвитку людського інтелекту та людських ресурсів [5, с. 37].

До другої причини реформування освіти можна віднести соціально-економічні трансформації, що відбуваються у різний час у різних країнах. Зміна політичного устрою, механізмів господарювання, формування фінансових ринків призводить до необхідності реформування

освіти як найбільш масового соціального інституту розвитку людського капіталу, формування суспільної свідомості і свідомості кожного громадянина суспільства. До третьої причини реформування освіти в окремій країні можна віднести її наміри щодо приєднання до певного інтегрованого економічного й освітнього простору, зокрема, європейського [4, с. 37-38].

Реформування освіти в Україні, яке розпочалося після проголошення нею незалежності, зумовлено відразу трьома причинами: значними соціально-економічними трансформаціями в країні, зміною векторів у політичному, соціальному та економічному розвитку держави; поширенням глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі, бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Обравши європейський вектор розвитку, практично через невеликий історичний проміжок часу від проголошення незалежності, Україна приєдналася до Болонського процесу, що також викликало не лише значні зміни у змісті й організації вищої освіти, а й вплинуло на усі інші ланки освіти [4, с. 38].

Складність реформування й подальшої модернізації освіти в Україні з позиції освітології полягала у тому, що сфера освіти в Україні не мала можливості реформуватися поступово. Освіта мала одразу відреагувати не тільки на значні соціально-економічні трансформації у самій країні, а й на історичні цивілізаційні зміни, врахувати глобалізаційні та інтеграційні процеси, реагувати на процес інформатизації суспільства, впроваджувати вимоги Болонського процесу [4, с. 38].

Одним із ключових завдань модернізації вищої освіти є забезпечення її якості, побудова ефективної освітньої системи вищих навчальних закладів з дієвою економікою та управлінням, яка відповідала б як запитам сучасного життя, потребам розвитку країни, суспільства, держави, так і потребам і інтересам особистості [4, с. 44].

Провідною тенденцією сучасності є також гуманізація освіти. Гуманоцентрична переорієнтація вітчизняної освіти під впливом світових та європейських вимірів передбачає формування фахівця, рівень підготовки якого гармонійно поєднує ключові компетентності, розвиток особистості відповідно до духовних цінностей національної та загальнолюдської культури [6, с. 165].

Трансформацію освіти мають забезпечити радикальна гуманізація освіти, орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча

демократизація освіти. Стратегічні завдання модернізації освіти і науки: утвердити в суспільстві розуміння абсолютної пріоритетності науки як сфери, що продукує нові знання, і освіти, що долучає до знань суспільство загалом і кожну людину зокрема; готувати людину, здатну до ефективної життєдіяльності у XXI ст.; здатну сприймати змінність як суттєву складову власного способу життя; готувати розвинену, самостійну, самодостатню особистість, яка б керувалася у житті власними поглядами і переконаннями і була здатна на самостійні свідомі дії; переведення матеріально-технічної бази навчального процесу на сучасний рівень; здійсненні мовного прориву в освіті шляхом забезпечення знання державної мови та вивчення іноземних мов, адже в сучасному глобалізованому світі людина не може діяти максимально ефективно, не може підтримувати на високому рівні свою професійну компетентність без широкого спілкування зі світом [1, с. 4-7].

Формуючи європейський простір вищої освіти, науковці визначили основну мету та критерії її відповідності, що мають міжнародний вимір. Вони охоплюють якість, формування довіри, сумісність, мобільність, порівняння кваліфікацій, рівнів освіти та привабливість. Основоположною умовою відповідності, мобільності, сумісності та привабливості в європейському просторі вищої освіти є її якість (конференція міністрів вищої освіти Європи «Утворення європейського простору вищої освіти», 2004 р.). Забезпечення якості освіти має міжнародний вимір і здійснюється на основі взаємоповаги та довіри [6, с. 163].

Зважаючи на світовий досвід розвитку сфери вищої освіти та його особливості в Україні, першочерговим заходом щодо модернізації вітчизняної вищої школи має стати її структурна реформа. Існуюча в Україні система не дає достатньої можливості для розвитку кадрового потенціалу та матеріально-технічного забезпечення вищих навчальних закладів, не стимулює їх до активізації науково-дослідницької та науково-технічної діяльності [7, с. 131].

Освітні реформи і модернізація освіти повинні не тільки декларуватися, а й реалізуватися як загальнонаціональне завдання, масштабна акція всієї країни, що проводиться при ефективному співробітництві всього суспільства і держави. Лише у такому випадку можна досягти нової якості освіти, що відповідає сучасним запитам кожного громадянина, суспільства і держави [4, с. 44].

У сучасних умовах потребують оновлення теоретико-методологічні засади формування нової генерації, здатної до реалізації освіт-

ньої політики як головної функції держави шляхом модернізації усіх складових змісту: фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної й інформаційно-технологічної, практичної, соціально-гуманітарної сфери [8].

Наступним напрямком модернізації має бути вироблення нової методології методичної підготовки та створення відповідного науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Методична підготовка має базуватися на сучасних технологіях навчання, але не повинна зводитися до набуття студентами операторських навичок, а має передбачати засвоєння інформаційних технологій навчання [1, с. 98-104]. Пріоритетом наукових досліджень є розробка інформаційних і комунікаційних технологій, визначення їх ролі в розвитку єдиного освітнього простору країни. Важливою складовою цього напрямку є дослідження із формування навчального середовища: розробка нового покоління засобів навчання для різних типів навчальних закладів, створення програмного продукту для комп'ютерно орієнтованих систем і технологій, підручників і навчальних матеріалів на електронних носіях. До першочергових проблем належить опрацювання принципів і методик вимірювання навчальних досягнень студентів, порівняльної оцінки рівня освіти в українській і зарубіжній вищій школах [9].

Євроінтеграційні процеси стимулюють до інтенсивнішого розвитку вищої освіти, яка виступає одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, розвитку духовної культури українського народу, запорукою майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави [10, с. 23-24].

Державна та освітня політика мають бути спрямованими не лише на розв'язання актуальних проблем і першочергових та невідкладних завдань, які б не лише сприяли успішній інтеграції в європейський простір вищої освіти, але й нівелювали потенційні негативні наслідки для нашого суспільства в результаті Болонського процесу. У переліку таких завдань і проблем можна виділити [11, с. 146]: поліпшення економічного стану в цілому, що дозволило б зробити привабливим і конкурентоздатним вітчизняний ринок праці, у т. ч. й в освітній та науковій сферах; інтеграція освіти і науки; підвищення соціального престижу й посилення мотивації науково-педагогічних працівників вищої школи; кардинальне оновлення та модернізація матеріально-

технічної бази вищих навчальних закладів відповідно до сучасних світових вимог; створення необхідної інфраструктури та відповідного матеріально-інформаційного забезпечення самостійної навчальної роботи та практичної підготовки студентів; демократизація вищої школи в дусі класичних європейських університетів; запровадження реальної оцінки якості вищої освіти; актуалізація особистості студента на здобуття реальної вищої освіти, що має слугувати визначальним чинником розвитку вітчизняної вищої школи [12, с. 105].

Пріоритетними напрямками державної політики України щодо розвитку вищої освіти є [13]: особистісна орієнтація вищої освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій; формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення і використання позабюджетних коштів; підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної і суспільної підтримки; розвиток освіти, як відкритої державно-суспільної системи; інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів [12, с. 106].

Деякі дослідники виокремлюють провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції, а саме демократизації і варіантності вищої освіти; універсальності вищої освіти; відповідності вищої освіти світовим стандартам; добровільності та діалогічності; гармонійної організації освітнього середовища; стимулювання студентів до самооцінної діяльності, рефлексії, філософствування, пізнання самого себе тощо [14, с. 382].

При цьому особливо важливим є перехід України на євроінтеграційний шлях розвитку. Для успішного здійснення процесів модернізації освітньої сфери важливого значення набуває правове регулювання цієї сфери, яке стає дійсним інструментом розвитку вітчизняної освіти. Участь вітчизняної системи вищої освіти в євроінтеграційних перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток, набуття нових якісних ознак, а це можливо лише шляхом проведення модернізації нормативно-правової бази вітчизняної вищої освіти та створення програми послідовного зближення її з європейським освітнім і науковим простором [16].

Інноваційна політика має охоплювати усі види діяльності вищого навчального закладу, відповідати за його розвиток, підвищення конкурентноздатності. Уся багатогранність формування і впровадження інноваційної політики вищої школи повинна підлягати певним формуючим принципам, котрі забезпечуватимуть поступальність та самодостатність, а разом з тим – ефективність інноваційного розвитку. Такими можуть вважатися: єдність наукового і освітнього процесів, управлінської діяльності та їх спрямованість на економічний, соціальний і духовний розвиток суспільства; оптимальне поєднання державного регулювання і самоврядування; формування інноваційних проєктів за пріоритетними напрямками досліджень, що визначається державною і регіональною інноваційною та науково-технічною політиками; підтримка провідних науковців, наукових колективів, наукових і науково-педагогічних шкіл, здатних забезпечити випереджаючий рівень освіти і наукових досліджень, розвиток науково-технічної творчості молоді; проведення повного циклу досліджень і розробок, готових послуг; підтримка підприємницької діяльності в науковій сфері; інтеграція науки і освіти в міжнародне співтовариство; формування мережових структур при організації інноваційної і наукової діяльності [17].

Інноваційний розвиток освіти спирається на напрямки розвитку освіти і на спеціально розроблені принципи, на підставі яких повинні відбутися системні зміни, що забезпечують його доступність, якість, безперервність та інвестиційну привабливість [17].

Отже, на сьогодні першочерговим завданням української вищої освіти є якнайшвидша адаптація до єдиних європейських освітніх критеріїв і стандартів. Розвиток України на сучасному етапі визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні загальнолюдські цінності: права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня тощо, що є атрибутом громадянського демократичного суспільства [18].

Визначені європейські стратегічні орієнтири передбачають формування професійно компетентного фахівця, реалізацію індивідуально-креативного кредо особистості у процесі підготовки студента до професійної діяльності, який матиме змогу мобільно реагувати на зміни в соціальному й економічному житті суспільства, здійснювати ефективне соціальне й професійне спілкування, більш гнучко аналізувати й вирішувати різні ситуації засобами комунікації.

В умовах подолання традиційно сформованого масово-репродуктивного характеру розвитку вищої освіти, виведення її на особистісний рівень значну роль відіграють європейські прогресивні підходи, побудовані на гуманістичній основі. Охарактеризовані тенденції та пріоритети вищої освіти в Європі мають знайти логічне відображення та адаптацію у вищій школі України, яка потребує модернізації та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. 448 с.
2. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. URL: <http://www.mon.gov.ua>
3. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю // Знання України, 2010. 670 с.
4. Сисоєва С. Освітні реформи: освітологічний контекст // Освітологія. 2013. Вип. 2. С. 36-45.
5. Доннелли К., Ризви С., Барбер М. Накануне схода лавины. Высшее образование и грядущая революция пер. с англ. Н. Микшиной // Вопросы образования. 2013. № 3. С. 152-229.
6. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти: Тенденції розвитку та пріоритети // Освітологія. 2013. Вип. 2. С. 163-167.
7. Другов О. Проблеми та напрями модернізації вищої освіти в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2010. № 5. С. 127-135.
8. Воевутко Н. Ю. Сучасні тенденції модернізації професійної підготовки вчителів України. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/voyevutko_n_yu_current_trends_of_modernization_of_teacher_training_in_ukraine.pdf
9. Основні напрями досліджень / Офіційний сайт НАПН України. URL: <http://www.apsu.org.ua/ua/science/direction/>
10. Чвирова О. Є. Специфіка інноваційного розвитку вищої освіти у філософському аспекті // Гуманітарний часопис. 2011. № 3. С. 23-29.
11. Рябенко В. І. Номінальна вища освіта як актуальна проблема на шляху забезпечення реальної компетентності в сучасному українському соціумі // Модернізація вищої освіти в Україні і світі: десять років наукового пошуку: колектив. моногр. / Акад. пед. наук України; Ін-т вищої освіти України; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового, М. Ф. Степка. – Х.: Вид-во НУА, 2009. 504 с.
12. Гришук Ю. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: Євроінтеграційний контекст // Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: зб. наук.праць. – Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. 361 с.

13. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Лемківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К. : Вид. центр МОН України, 2004. 24 с.
14. Овсянкіна Л. А. Перспективи розвитку сучасної освіти у контексті євроінтеграції // Вища освіта України. Додаток 2 до № 3. Т. I (26). 2011. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 382.
15. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / авт. В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка. 2009. 520 с.
16. Поступна О. В. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні в контексті європейської інтеграції // Державне будівництво. 2007. № 2. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/index.html>
17. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири. URL: www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/.../aktprob.11.65.pdf
18. Сидорчук Н. Г. Університетська педагогічна освіта в контексті євроінтеграційних процесів. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7539/97/>

